

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ВАСИЛЬЄВА Надія Олександрівна

УДК 81'276'42-055.1-055.2

ГЕНДЕРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИРОДИ: КОЛІР, ЗВУК, ЗАПАХ
(на матеріалі прозових творів української, російської,
англійської та французької художньої літератури
кінця ХІХ – першої половини ХХ століття)

10.02.15 – загальне мовознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі англійської філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Матвєєва Наталія Петрівна,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
професор кафедри англійської філології.

Офіційні опоненти – доктор філологічних наук, професор
Бріцин Віктор Михайлович,
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні
НАН України, головний науковий співробітник;

кандидат філологічних наук, доцент
Дерік Ілона Морисівна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», доцент кафедри
перекладу і теоретичної та прикладної
лінгвістики.

Захист відбудеться «5» жовтня 2019 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65045, м. Одеса, вул. Єврейська, 25.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «5» вересня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук, доцент

Т. А. Дружина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасне антропоцентричне спрямування лінгвістики визначає вектор дослідження на вивчення мови та мовлення як засобів доступу до ментальних процесів людини. Так, одним із актуальних питань антропоцентричного мовознавства сьогодення є проблема гендеру в мові, тобто те, як соціокультурна та індивідуально-особистісна ідентичність людини з точки зору статевої стратифікації впливає на мовленнєву поведінку людини. Дослідження інтерпретації *кольору, звуку й запаху* природи в художніх творах українських, російських, англо-американських та французьких письменників і письменниць (кінця XIX – першої половини XX століття) є «кроком» до розуміння концептуальної організації жіночого і чоловічого мислення різних мовних свідомостей. Когнітивний і комунікативний підходи створюють умови для інтерпретації текстів з позицій віддзеркалення в них гендерної ідентичності авторів і авторок.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що у межах гендерної лінгвістики вербальна інтерпретація індивідуального сенсорного досвіду є недостатньо вивченим аспектом, згідно із загальною антропоцентричною та «мультидисциплінарною» тенденцією дослідження людини та мови як способу її самовираження. Попри значну кількість робіт, присвячених аспекту сенсорного досвіду людини у межах мовознавства, залишається низка все ще нез'ясованих питань, зокрема лакунарними є знання щодо того, як відбуваються процеси концептуалізації, категоризації та класифікації предметів, об'єктів, феноменів об'єктивної дійсності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках комплексної наукової теми кафедри англійської філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили «Актуальні питання національно-когнітивної та національно-мовної картин світу в аспекті міжкультурної комунікації», зареєстрованої в Українському інституті науково-технічної експертизи та інформації за номером 0112U007795. Авторкою досліджено гендерні особливості інтерпретації кольору, звуку, запаху об'єктів/феноменів природи на матеріалі прозових творів української, російської, англо-американської, французької художньої літератури кінця XIX – першої половини XX століття. Тему дисертації затверджено (протокол № 4 від 13.12.2012 р.) та уточнено (протокол № 5 від 17.01.2019 р.) на засіданні Вченої ради Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Метою дослідження є виявлення й аналіз гендерної інтерпретації письменником / письменницею *кольору, звуку, запаху* при зображенні явищ природи в українській, російській, англо-американській та французькій художній літературі кінця XIX – першої половини XX століття.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

- окреслити історію виникнення гендерної лінгвістики;
- уточнити значення понять «пейзаж», «гендер», «стать», «гендерний стереотип», категорій: «фемінність», «маскулінність»;

– здійснити аналіз гендерних репрезентацій *кольору, звуку, запаху* в художніх творах української, російської, англійської, французької літератури кінця ХІХ – першої половини ХХ століття;

– виявити вплив історико-соціальних, психологічних, прагматичних, індивідуальних факторів на інтерпретацію *кольору, звуку, запаху* при зображенні природних явищ у прозових творах чоловіків та жінок представників різних культур;

– проаналізувати й зіставити особливості інтерпретації *кольору, звуку, запаху* в різних картинах світу (слов'янських – на матеріалі української та російської прози, германської – англо-американської прози, романської – французької прози).

Об'єктом дослідження є гендерна інтерпретація кольору, звуку, запаху природи у мовленні українських, російських, англо-американських і французьких прозаїків.

Предметом дослідження виступають лексичні одиниці як гендерно марковані елементи, що вербалізують авторську інтерпретацію кольору, звуку, запаху в межах пейзажних описів українських, російських, англійських, американських та французьких письменників та письменниць.

Матеріалом дослідження є автентичні прозові твори української, російської, англо-американської та французької художньої літератури кінця ХІХ – першої половини ХХ століття. Загальна кількість авторів – **47**, авторок – **36**, опрацьованих творів художньої літератури – **118**. У **додатках** представлено інші, не менш показові уривки, виділені способом суцільної вибірки із загального масиву матеріалу дослідження загальною кількістю **1118** пейзажних контекстів (українських – **323** фрагменти, російських – **416**, англо-американських – **202**, французьких – **177**).

Методологія і методи дослідження. Методологічна основа дослідження визначається фундаментальними роботами І. В. Арнольд, Н. Д. Арутюнової, Н. Б. Бахіліної, Б. Берлін, А. Вежбицької, В. В. Виноградова, О. О. Вороніної, І. Р. Гальперіна, О. І. Горошко, Ю. М. Караулова, П. Кей, А. В. Кіріліної, Дж. Коатс, О. С. Кубрякової, І. В. Макеєнко, Н. П. Матвєєвої, Л. Робін, Дж. Сандерленд, Н. П. Шумарової та інших.

У роботі застосовано такі **методи**: *контрастивного аналізу*, оскільки співставлення інтерпретації кольору, звуку, запаху природи у гендерному аспекті в межах однієї та різних культур (слов'янської, германської, романської) дозволить зробити висновки про особливості сприйняття, розуміння та відображення у мовленні явищ навколишнього світу представниками різних мовних картин світу; *контекстуального й описового (прийому інтерпретації контексту)* використаних для виявлення і пояснення семантичних значень слів, словосполучень, фрагментів речень на позначення кольору, звуку та запаху в межах пейзажних описів; *структурного аналізу*, за допомогою якого було визначено найбільш широко застосовані способи словотворення кольоронімів та лексем/словосполучень/частин синтаксичних конструкцій, що передають звуко-й запаховідчуття, та систематизовано виокремлені фрагменти ілюстративного

матеріалу (за мовами, аспектами дослідження (колір, звук, запах) і статевою приналежністю письменників); *лексико-стилістичного аналізу*, використаного для пояснення особливостей вербалізації кольору, звуку, запаху майстрами художнього слова; *метод кореляції соціальних і мовних явищ*, залучений для з'ясування зовнішнього впливу (суспільства) на індивідуальне «бачення» об'єктивної реальності письменників і письменниць у різних культурах; *прийом кількісного аналізу* – для унаочнення результатів дисертації (проаналізованих візуальних, звукових, ольфакторних інтерпретацій природи).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше здійснено комплексний аналіз інтерпретації *кольору, звуку, запаху* природних елементів і об'єктів у межах одного дослідження на матеріалі чотирьох мов у гендерному аспекті. Природа розглядається з позиції чуттєвого сприйняття, а саме відповідно до сенсорних каналів людини: *візуального (кольоробачення), звукового та ольфакторного (сприйняття запахів)*.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у подальшому вивченні питання зв'язку мови і мислення, а також особливостей вербалізації сенсорних відчуттів: візуальних, звукових образів та ольфакторної інформації у гендерному аспекті. Аналіз семантики мовних одиниць, що репрезентують сприйняття об'єктивної реальності за допомогою органів відчуття, сприяє розширенню існуючих уявлень про когнітивні процеси категоризації та вербалізації сенсорного сприйняття реальності, виявленню механізмів і способів концептуалізації навколишнього світу.

Практична цінність роботи визначається можливістю подальшого застосування теоретичних положень і результатів дослідження в межах загальних і спеціальних курсів для студентів-філологів: «Загального мовознавства», «Стилістичного аналізу художнього тексту іноземною мовою (англійською та французькою)», «Вступу до гендерної лінгвістики», «Основ лінгвокультурології», «Етнолінгвістики та лінгвістичного аналізу тексту».

Апробацію основних положень і результатів дослідження здійснено на семи наукових конференціях, у тому числі чотирьох *міжнародних*, зокрема: міжнародна науково-практична конференція «*Ольвійський форум – 2013: Стратегії країн причорноморського регіону в геополітичному просторі*» (м. Миколаїв – Ялта, 5-9 червня 2013 р.), VII міжнародно-наукова конференція «*Мови і світ: дослідження та викладання*» (м. Кіровоград, 27–28 березня 2014 р.), міжнародна науково-практична конференція «*Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії*» (м. Одеса, 20-21 березня 2015 р.), міжнародна науково-практична конференція «*Сучасна філологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень*» (м. Одеса, 26 червня 2015 р.); одній *всеукраїнській*: всеукраїнська науково-практична конференція «*Тенденції розвитку та функціонування слов'янських та германських мов*» (м. Миколаїв, 17-18 травня 2013 р.); двох *науково-практичних інтернет-конференціях*: IX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «*Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії*» (м. Переяслав-Хмельницький, 30-31 грудня 2014 р.),

II всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця» (м. Полтава, 2 квітня 2015 р.), а також на засіданнях і науково-методичних семінарах кафедри англійської філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили та щорічних науково-методичних конференцій Чорноморського національного університету імені Петра Могили «Могілянські читання» (м. Миколаїв, 2010-2015 рр.).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати роботи викладено в одинадцяти одноосібних наукових публікаціях, з-поміж яких чотири статті опубліковано у фахових виданнях, визначених МОН України, та одна – у закордонному виданні (США), чотири – додатково відображають отримані результати дослідження та дві роботи навчально-методичного характеру.

Обсяг і структура роботи. Дисертація загальним обсягом 361 сторінка (текст праці становить 196 сторінок) складається зі вступу, трьох розділів із висновками до них, загальних висновків, списку використаної літератури (284 позицій), списку словників (45 позицій), списку джерел ілюстративного матеріалу (119 позицій) та трьох додатків (121 сторінка). Крім того, робота містить 9 таблиць та 12 діаграм.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, доведено її актуальність, розкрито наукову новизну дослідження, окреслено теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження. Наведено дані про апробацію результатів роботи.

Перший розділ дисертаційної роботи «**Теоретичні засади дослідження гендерної інтерпретації природи**» складається з 2 підрозділів. У підрозділі 1.1 «**Історія становлення гендерної лінгвістики в науковій лінгвістичній парадигмі**» розглядається генезис питання статі у працях авторів Стародавніх часів, Середньовіччя, Відродження та Нового Часу, під якими розумілись біологічні, психічні, соціальні особливості чоловіків і жінок, причому фізіологія вважалась основою для формування інших відмінностей, включаючи соціальні ролі.

Філософські ідеї статі було реінтерпретовано у теорію *гендеру* в наукових роботах дослідників ХХ століття (О. Єсперсен, Е. Сепір, П. Траджилл, У. Лабов, Р. Хадсон). Крім того, феміністична лінгвістика як один із напрямів лінгвістичної гендерології, що з'явилася на початку 70-х років, відіграла значну роль у розвитку гендерної лінгвістики.

Друга половина ХХ століття характеризується поступовим переходом від аналізу патріархату і специфічно жіночого досвіду до аналізу гендерної системи в цілому: від вивчення власне «жіночого фактору» до аналізу того, як гендер існує, конструюється і відтворюється в усіх соціальних процесах

(«маскулінних» і «фемінних»). Непересічну роль у розвитку гендерної лінгвістики відіграли дослідження з питання «мужності» або «маскулінності».

Ключовий термін «гендер» по-різному інтерпретується в науковій літературі (О. О. Вороніна, Е. Гідденс, О. І. Горошко, А. В. Кіріліна, О. Б. Мойсова, Н. Л. Пушкарьова та інші). Проте спільним у дефініції гендеру є предмет – різниця між чоловіками та жінками, зокрема уявлення про особливості чоловіків та жінок, їх відмінні риси. Саме ці риси отримали назву – «мужні»/«маскулінні» та «жіночні»/«фемінні».

Наявність двох типів людей – чоловіків та жінок – сприяло створенню філософських категорій «мужність» та «жіночість». В основі цих понять лежить «тілесна метафора», що відсилає реципієнта до реальних людей, яким приписують природні якості: активність або пасивність, інтелект або емоції.

У підрозділі 1.2 «**Методологія дослідження гендерної інтерпретації кольору, звуку, запаху природи**» окреслено поетапний алгоритм здійсненого дослідження, зокрема, обґрунтовано нюанси та критерії вибору ілюстративного матеріалу; пояснено причини фокусування на художній літературі кінця ХІХ – першої половини ХХ століття, відомої як міметичної, та розглянуто історико-соціальні умови, що вплинули на мовлення авторів/авторок цього періоду; окреслено фізіологічні, нейробіологічні, психологічні дані, що є передумовами дослідження сенсорного досвіду людини (зокрема, художнє мовлення письменників і письменниць); співставлено особливості авторських псевдонімів (чоловіків і жінок) у різних культурах.

Другий розділ «Колір як інтегральний компонент візуального сприйняття дійсності та культурний маркер» присвячений аналізу гендерної вербалізації лексем із семою кольору на матеріалі трьох культур (слов'янської, германської, романської). У підрозділі 2.1 «**Гендерна вербалізація кольору при зображенні природи**» подано короткий критичний огляд наукової літератури щодо вивчення кольоросприйняття в межах гуманітарних наук. Так, колір як мовне явище привернуло увагу лексикологів (Н. Бахіліна, Р. МакЛорі), лексикографів (Б. Берлін, П. Кей), семасіологів (Н. Бахіліна, А. Вежбицька), лінгвофольклористів та етнолінгвістів (І. Герасименко, В. Железнякова), фразеологів (О. Дзівак, О. Левченко), компаративістів (В. Гак, І. Голубовська, І. Гуменюк), структуралістів (Л. Вайнсгербер, Дж. Лайонз), стилістів (С. Григорук, С. Єрмоленко), соціо- та психолінгвістів (В. Белянін, О. Василевич, А. Вежбицька), когнітивних лінгвістів (О. Кубрякова, Р. Фрумкіна).

Підрозділ 2.2.1 «**Кольороназви в українській художній літературі**» представляє аналіз гендерної інтерпретації кольоронімів. У ході опрацювання матеріалу дослідження було виділено такі домінантно-кольороніми із українських художніх прозових творів, написаних **чоловіками**: *чорний* (165 одиниць – 21,4 %), *зелений* (136 – 17,6 %), *білий* (127 – 16,4 %), *блакитний* (96 – 12,7 %), *синій* (95 – 12,4 %), *золотий* (60 – 7,7 %), *срібний* (52 – 6,7 %), *жовтий* (39 – 4,1 %), інші (1 %). У **жіночому** мовленні основні кольори представлені: *зелений* (124 одиниці – 40 %), *білий* (122 – 28 %), *синій* (119 – 11 %), *червоний* (113 – 10,5 %), *чорний* (59 – 5,8 %), *жовтий* (41 – 3,7 %) та *сірий* (12 – 0,5 %), інші (0,5 %).

Рис. 1. Графічна репрезентація домінуючих кольорів у мовленні українського письменника

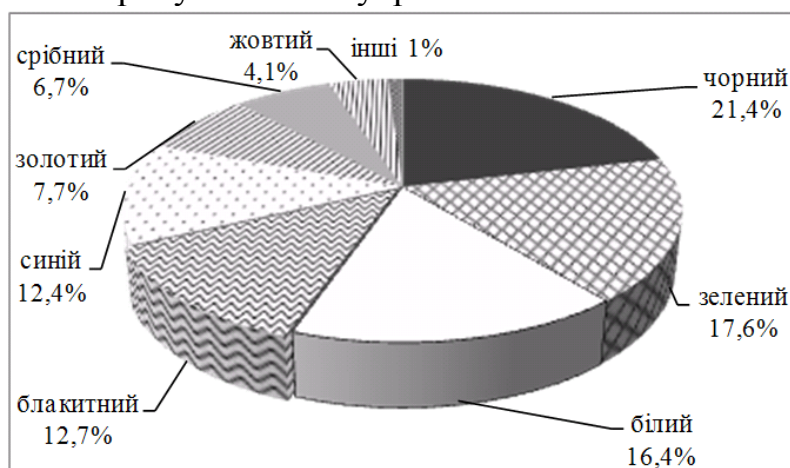
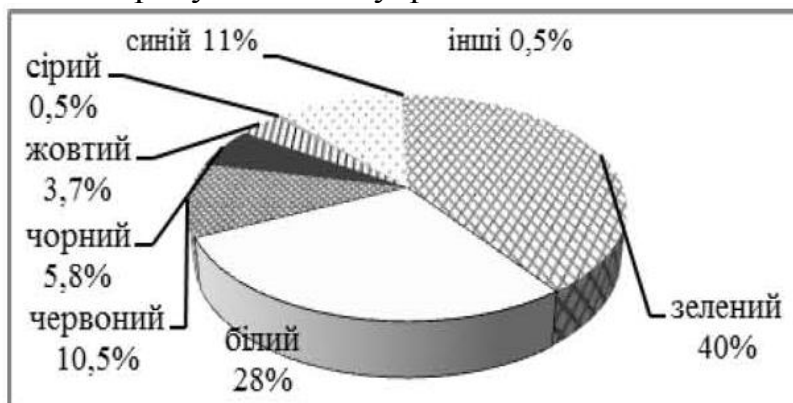

Рис. 2. Графічна репрезентація домінуючих кольорів у мовленні української письменниці

Українські **автори** описують кольорову гаму за допомогою складних кольороназв (*перлово-жовтий*), опосередкованих кольоронімів (*бронзові гори*) та авторських новоутворень (*небо вкрите делікатними тонами*), звертаються до застосування синонімів до кольороназв (*білий/молочний/перловий/світлий*); **авторки** здебільшого вживають морфологічний спосіб словотворення (*білесенький*), спостерігається тенденція до використання синонімів до кольорів (*сірий/сизий/сивий*) та вербалізації метафоричності зображеної картини за допомогою відносних прикметників (*червоний/жаристий/кривавий*).

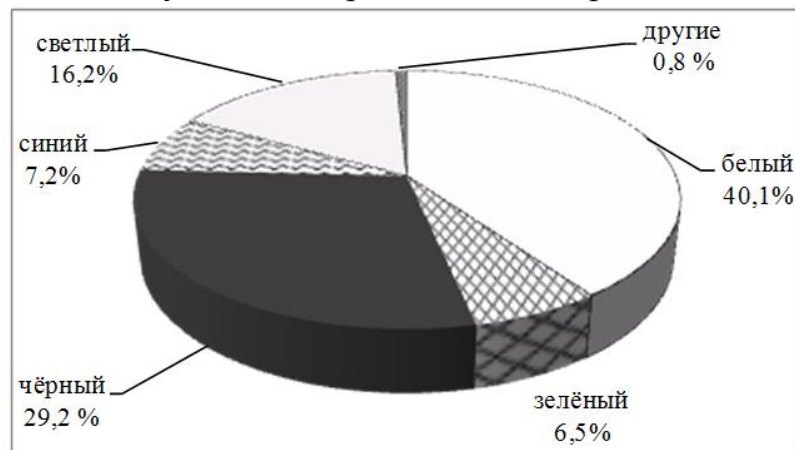
Корпус кольоронімів, виділених із прози російських митців, представлено у підрозділі 2.1.2 «Лексика на позначення кольору в російській прозі». Кольоровий спектр **чоловічого** мовлення такий: *чорний* (82 одиниці – 19 %), *білий* (110 – 22,4 %), *червоний* (38 – 8,7 %), *сірий* (62 – 14,4 %), *жовтий* (46 – 11 %), які реалізовано за допомогою якісних прикметників. Показово, що автори користуються синонімами до основних кольорів, зокрема: *чорний/темний* (40 – 9,3 %), *білий/світлий* (73 – 15,2 %) У мовленні **письменниць** вирізняються: *білий* (103 – 40,1 %), *зелений* (42 – 6,5 %), *чорний* (83 – 29,2 %), *синій* (35 – 7,2 %), *світлий* (68 – 17 %).

Рис. 3. Графічна репрезентація домінуючих кольорів у мовленні російського автора

Рис. 4. Графічна репрезентація домінуючих кольорів у мовленні російської авторки

Літератори **Чоловіки** застосовують основокладання (*бледно-лилового*), морфологічний спосіб словотворення (*зеленоватый*), транспозицію (*малиновый*) й неологізми (*вакханальный спектр красок*), використовують синоніми до кольоронімів (*желтый/золотистый*), на відміну від **жінок**, які надають перевагу лексичному способу (лексеми-інтенсифікатори й індикатори інтенсивності кольору: *изумительно яркое синее небо, так ярко зеленели деревья*), звертаються до синонімів лексем на позначення кольору (*зеленый/изумрудный*) та вдаються до стилістичної креативності (*болезненная красота последних цветов на клумбе, ярких, как последняя любовь*).

Найбільш частотними для англо-американських **авторів** виявилися лексеми (підрозділ 2.1.3 «**Кольороніми в англо-американській художній літературі**»): *dark* (темний) – 30 % (108 одиниць), *grey* (сірий) – 26 % (97), *light* (світлий) – 23 % (86), *bright* (яскравий) – 19 % (79), інші (2 %). Контекстуальний аналіз **жіночої** пейзажистики представлений: *red* (червоний) – 35,3 % (67), *black* (чорний) – 10,2 % (18), *dark* (темний) – 14 % (28), *white* (білий) – 10,6 % (20),

yellow (жовтий) – 7,5 % (9), *green* (зелений) – 15,4 % (32), *gold/golden* (золотий) – 6 % (8), інші (1%).

Рис. 5. Графічна репрезентація домінуючих кольорів у мовленні англо-американських письменників

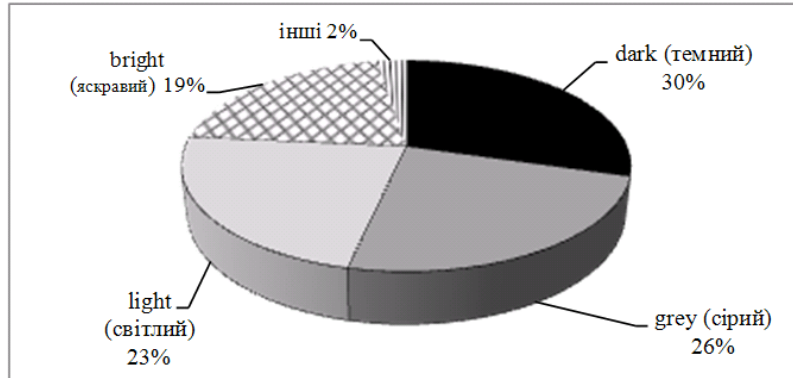
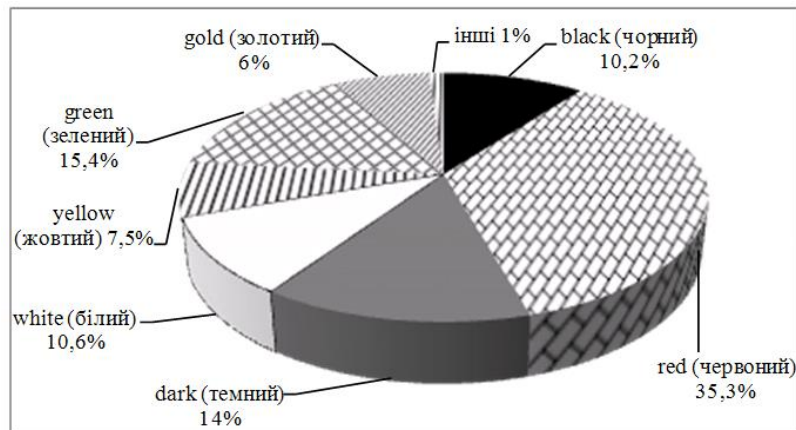

Рис. 6. Графічна репрезентація домінуючих кольорів у мовленні англо-американських письменниць

Вербалізація відтінків **письменником** відбувається за допомогою морфологічного способу (*silvery*), основоскладання (*snow-white*), синонімії до лексем-кольороназв (*bright/gay*) та застосування стилістичних засобів виразності (*blackness of darkness*); **письменниця** послуговується морфологічним способом (*greenish*), основоскладанням (*copper-red*), застосуванням синонімів до кольору (*brown/bronze*), а також стилістичними засобами виразності (*autumn colour*).

У прозі французьких **письменників** (підрозділ 2.1.4 «Інтерпретація кольору французькими письменниками та письменницями при зображенні природи») було виділено найбільш вживані колірні лексеми: *blanc* (білий) – 28,9 % (101 одиниця), *rose* (рожевий) – 28,3 % (98), *vert* (зелений) – 24,3 % (89), *noire* (чорний) – 7,5 % (26), *bleu* (синій) – 10 % (8), інші – 1%. Кольоронімідомінанти **жіночої** прози: *rouge* (червоний) – 12,7 % (19 одиниць), *orange* (оранжевий) – 5 % (7), *vert* (зелений) – 25,5 % (40), *bleu* (синій) – 7,8 % (10), *blanc* (білий) – 24,5 % (38), *noire* (чорний) – 24 % (38), інші – 0,5 %.

Рис. 7. Графічна репрезентація домінуючих кольорів у мовленні французького автора

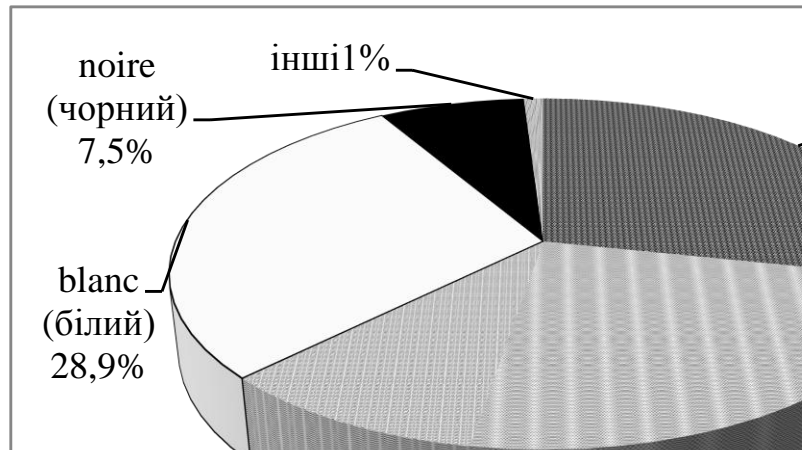
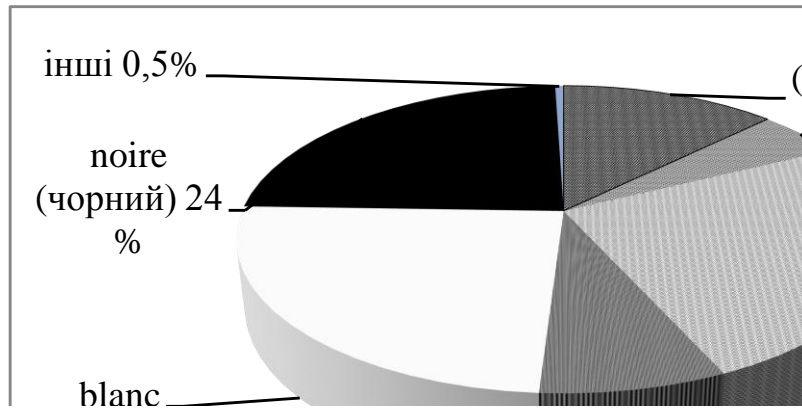

Рис. 8. Графічна репрезентація домінуючих кольорів у мовленні французької авторки

Французькі **прозаїки-чоловіки** здебільшого залучають засоби художньої виразності під час вербалізації кольору (порівняння та епітети: *des glaciers fut blanc, d'un blanc luisant, comme si l'horizon eût été plein d'une foule de domes d'argent*), афіксацію (*rougeâtre/rutilant*), а **жінки** – описують необхідний колір/відтінок через застосування іменників, що індикують кольороназви (*prune* (слива) – темно-фіолетовий), морфологічний спосіб (*violacé* – фіолетового відтінку), вдаються до синонімії (*orange* (оранжевий)/*tournesol* (той, що має відтінок соняха)) та залучають прийоми авторського креативу (порівняння й епітети: *la terre vernie et brillante comme un parquet vitrifié*).

Третій розділ дисертаційної роботи «**Вербалізація звуку і запаху – джерел інформації культурологічного й індивідуально-перцептивного планів**» акумулює аналіз авторських інтерпретацій звуко- та запахосприйняття. Так, підрозділ 3.1 «**Гендерна інтерпретація акустичних образів природи**» є преамбулою до безпосереднього аналізу. *Теорія звукосимволізму*, що розкриває зв'язок звука та значення, привернула увагу науковців лише наприкінці XVIII-XIX століття (Ш. Баллі, І. Гердер, Я. Грімм, В. фон Гумбольдт, Г. В. Лейбніц, М. В. Ломоносов, О. Потебня, Ж. Ж. Руссо). У 1920-1930 рр. аспект звукосимволізму почав досліджуватись із позицій лінгвістики (Г. Мюллер, Н. Ньюмен,

Е. Сепір). До кола радянських та вітчизняних мовознавців, що вивчали це питання, належать: І. Качуровський, В. Левицький, В. Кушнерик, Ю. Маленовський та інші. На сучасному етапі концепція звукосимволізму викликала інтерес дослідників соціо-, психо- та гендерної лінгвістики.

У підрозділі 3.1.1 «**Звуки природи в українській прозі**» **чоловіче** мовлення представлене 9 групами звуків (100 контекстів), серед яких найчастіше зустрічаються описи звуків тварин і птахів – 37 контекстів (*лев рикне*), звуки рослинного світу – 33 (*верхів'я лісове шепотить*), звуки води/водойм – 25 (*ревуть хвилі*), звуки вітру – 18 (*шу-шу-шу*). Рідше автори фокусують увагу на звуках грому – 10 (*гар-р-р-р*), звуках дощу/граду/снігу – 4 (*чую музику крапель*), звуки гір – 1 (*гори одвічно зітхають*). Письменники також описують тишу (16 фрагментів), асоціюючи її із сумом, тривожністю, страхом, печаллю (*тихо навкруги, мертво*).

Відібраний матеріал із **жіночої** прози засвідчив 89 контекстів, в яких звук як фізичне явище стає художнім образом. Фактологічні дані вказують на наявність 7 груп звуків. Найбільш чисельними категоріями стали – звуки тварин і птахів (43 позиції: *жаліючи над полем, крикнула перепелиця*), звуки рослин (38: *дерева тріщали на горі*) і звуки води (29: *море розревілось ревом велетня*). Найменше письменниці описували гірські звуки (3: *камінці торохкотіли*).

Вартими уваги є також абстрактні явища, виявлені в пейзажній прозі **жінок-письменниць**, пов'язані із відсутністю звуків – вербалізація тиші (46 фрагментів), чи, навпаки, їх вираженістю – шум/шелест (12). Образ тиші, зокрема, має сакральний або містичний характер (*у непроглядному гаю тихо, як у церкві*).

За частиномовною приналежністю звуки природи у мовленні **чоловіків і жінок** вербалізуються за допомогою дієслів, які вказують на сам процес або характер акустичного образу (*цвірінькають горобці*); прикметників, що надають характеристик цим фізичним проявам (*срібна струна цвіркуна*); іменників, які називають звук (*щебетання*), прислівників, котрі індикують ознаку дії, стан предмета або ознаку іншої ознаки, яка стосується акустичного образу (*так тихо-тихо*). Лише для автора чоловіка характерним є застосування вигуків/інтер'єктивів (*хлюп-хлюп; шу-шу-шу*).

Представники обох статей вербалізують акустичні образи природи за допомогою засобів стилістичної виразності (різняються кількісні дані).

У підрозділі 3.1.2 «**Акустичні образи природи в російській художній літературі**» виявлено, що **чоловіча** інтерпретація звуків широко представлена (72 пейзажні контексти) 8 групами, з яких найчастіше автори звертаються до опису звуків водойм/моря (33 одиниці: *гул и скрежет налетающих крыг доносило до хутора*), звуків вітру (26: *ветры словно сорвались с чугунных цепей*) та звуків тварин (25: *конь с хрупом жевал овес*). Найменше було виявлено звуків комах (3: *звонкие однообразные звуки сверчка*). Вербалізація

тиші, подібно до українських письменників, реалізована у 20 фрагментах дескрипції природи (*вековая тишина*).

У ході аналізу було виділено 44 фрагменти жіночої прози, які пов'язані з вербалізацією акустичних образів, та розділено на 6 груп звуків, серед яких провідними є звуки тварин (17 фрагментів: *унылое, монотонное кваканье лягушек*), води/снігу/граду (9: *шум волн*). Тиша як фізичне явище відсутності будь-яких звуків представлена у мовленні авторок також (3: *благодарением веет от этой тишины*).

Щодо частиномовних преференцій, **автори й авторки** схильні до використання дієслів у поєднанні з іменниками (*урчит жаба*), іменників (*всплескивание*), прикметників разом з іменниками (*унылое, монотонное кваканье*), прислівників із дієсловами (*жалобно пустувала пустушка*), дієприслівників (*ветер, стуча и хлопая ставнями*), дієприкметників (*ласкающий звук*).

Опрацювавши художні твори англomовних авторів, було виділено 55 контекстів із описом звуків природних явищ із чоловічих творів та 31 фрагмент із жіночих (підрозділ 3.1.3 «**Звукові прояви світу природи в англо-американській прозі**»). **Чоловік-автор** має тенденцію до зображення акустичних проявів негоди/бурі (*awful claps of thunder*) та, подібно до жіночої пейзажистики, звуків тварин, птахів, комах (*the birds...sang so sweetly*). Акустичні образи англomовних **письменниць** представлені звуками птахів і комах (*birds and insects without number began to chirp, to twitter, to snap and whistle*), а також – вітру/бурі (*the thunder was loud and metallic, like the rattle of sheet iron*).

Акустичні образи, вербалізовані англomовними **авторами**, передаються за допомогою комбінації іменника і прикметника – 10 виокремлених контекстів (*the occasional far-off hammering of a woodpecker*) та сполученням іменника та дієслова (8 уривків: *the birds were flying about and twittering with delight*). А **жінки** концентруються на застосуванні іменника та дієслова (5 фрагментів: *the rain beats...and clatters*), іменника та прикметника (5: *all manner of fresh shrill noises*), дієслова та прислівника (4: *dark water gurgling cheerfully*), вигуків (2: *The wind answered him like an echo, 'Hoo, hoo-o-o-o-o-o-o!'*).

У межах аналізу франкомовної прози було виділено 46 фрагментів із **чоловічих** художніх творів і 17 – **жіночих**, в яких вербалізуються природні звуки (підрозділ 3.1.4 «**Звукова гама елементів природи у французьких прозових творах**»). **Письменники та письменниці** схильні інтерпретувати, насамперед, звуки негоди/бурі (*un ronflement colossal*), звуки тварин /птахів (*le coq chanta*). Крім того, **авторки** фокусуються на інтерпретації звуків вітру (*le vent qui sifflait*), **автори** ж передають звуки водойм (*le ronflement des flots*).

Щодо морфологічного різноманіття у вербалізації звуків природи, зазначимо, що митці **представники обох статей** звертаються до застосування поєднання іменника та дієслова (*les cigales chantaient*), іменника та прикметника (*les longs gémissements*), комбінації декількох іменників (*le chant des oiseaux*).

**Результати структурно-морфологічного та стилістичного аналізу
акустичних інтерпретацій**

УКРАЇНСЬКІ ПЕЙЗАЖНІ КОНТЕКСТИ																	
морфологічний спосіб (%)							домінуючі лексико- та синтактико-стилістичні засоби експресивності (%)										
	N+V ¹	N	N+Adj	Adv	Interj.	інше	порівняння	епітет	метафора	звуконаслідування	алітерація	асонанс	повторення	літога	градація	тавтологія	інше
ЧОЛОВІК	75%	10%	6%	2%	5%	2%	10 %	11,3 %	22,2%	18,8%	8,5%	3,4%	4,1%	2,7%	4,1%	1,7%	13,2%
ЖІНКА	75%	10%	5%	5%	3%	2%	11,8%	26,5%	21,2%	19,6%	4,9%	–	6,5%	1,22%	–	–	8,3%
РОСІЙСЬКІ ПЕЙЗАЖНІ КОНТЕКСТИ																	
морфологічний спосіб (%)							домінуючі лексико- та синтактико-стилістичні засоби експресивності (%)										
	N+V	N	N+Adj	Adv або Adv+V ²	Interj.	інше	порівняння	епітет	метафора	гіпербола	звукосимволізм	звуконаслідування	алітерація	асонанс	апозіопаза	перифраз	інше
ЧОЛОВІК	75%	10%	12%	–	2%	1%	4,6%	27,3%	21,8%	3,4%	9,2%	16,4%	11,4%	2,1%	–	–	3,8%
ЖІНКА	60%	3%	34%	3%	–	–	6,6%	19,6%	25,4%	2,5%	11,5%	11,5%	12,3 %	–	2,5%	1,6%	6,5%
АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКІ ПЕЙЗАЖНІ КОНТЕКСТИ																	
морфологічний спосіб (%)							домінуючі лексико- та синтактико-стилістичні засоби експресивності (%)										
	N+V	N	N+Adj	Adv+V	Interj.	інше	порівняння	епітет	метафора	гіпербола	звукосимволізм	звуконаслідування	алітерація	асонанс			інше
ЧОЛОВІК	45%	5%	39%	7%	3%	1%	1,7%	19,1%	11,2%	3,9%	10,1%	21,9%	12,9 %	6,7%			12,5%
ЖІНКА	50%	10%	25%	10%	4%	1%	7,2%	32%	13,4 %	1%	14,4%	14,4%	8,3%	6,9%			2,4%
ФРАНЦУЗЬКІ ПЕЙЗАЖНІ КОНТЕКСТИ																	
морфологічний спосіб (%)							домінуючі лексико- та синтактико-стилістичні засоби експресивності (%)										
	N+V	N	N+Adj	Adv+V	Interj.	інше	порівняння	епітет	метафора	гіпербола	звукосимволізм	звуконаслідування	алітерація	асонанс			інше
ЧОЛОВІК	30%	20%	40%	10%	–	–	8,1%	37,1%	6,5%	–	4,9%	14,5 %	6,5%	4,9%			17,5%
ЖІНКА	40%	18%	40%	–	–	2%	5,8%	47,1%	16,2 %	–	4,4%	16,2%	5,8%	4,4%			4,5%

У підрозділі 3.2 «Наукові здобутки і перспективи дослідження ольфакторію» проаналізовано основні теоретичні праці з питання

¹ N+V – поєднання іменника та дієслова; N – іменник; N + Adj – іменник та прикметник; Interj. - вигук

² Adv + V – поєднання прислівника та дієслова

ольфакторної лексики. Так, запах розглядається не тільки з позицій фізіології та психології, а також як культурологічне явище (О. Б. Вайнштейн, К. А. Жирицька). Сьогодні ольфакторний простір привертає увагу дослідників філологічних дисциплін у зв'язку із загальною направленістю до вивчення людини та її всіляких проявів у мові й мовленні. Значними є праці М. Діакону, Л. Н. Зиховської, Х. Д. Ріндісбахера. У межах вітчизняного мовознавства запах досліджується з позиції загальної теорії концептосфери, що взаємопов'язана із когнітивним підходом (А. А. Колупаєва, Г. І. Бельська). Окремі випадки застосування ольфакторної лексики висвітлено в наукових доробках А. В. Житкова, Н. О. Ніколіна, Л. В. Сидельникова, Н. П. Шумарової.

Проаналізувавши способи передачі запахів, вербалізовані українськими **авторами й авторками**, (підрозділ 3.2.1 «Гендерна інтерпретація ольфакторних образів в українських пейзажних описах») було відмічено тенденцію до безпосередньої номінації за їхнім джерелом (*пахне в'ялою травою, квітами*). Основною рисою розглянутого фактологічного матеріалу є відсутність широкого лексичного апарату номінації запахів. Тому письменники, **чоловіки та жінки**, застосовують засоби художньої виразності, щоб реалізувати категорію запаху. **Чоловік** вербалізує його за принципом «пахне що» (*пахло перегноем*), а для жіночого ольфакторію домінуючим способом відтворення виявився епітет, який надає конкретних характеристик, тому запах, відтворений **письменницею**, реалізується за схемою «пахне як» (*свіжий, потрохи землистий запах*).

Художні твори російських **письменників** (підрозділ 3.2.2 «Гендерний аспект відтворення запахів природного світу в російській прозі») виявились багатими на описи запахів рослин – 42 фрагменти; із мовлення **письменниць** було виокремлено 23 уривки, що пов'язані з вербалізацією ольфакторної інформації природних факторів. **Жінка** схильна детально передавати приємні запахи рослин (*аромат мокрої зелени, міндальний запах распустившейся сирени и лёгкий медовый запах акаций*), тоді як **чоловіча** проза вирізняється чіткістю, точністю та лаконічністю щодо особливостей запаху (*ветер запах несет: овцой пахнет*). Подекуди ольфакторні образи складно вербалізувати й **письменники обох статей** використовують абстрактні номінації (*пахло мартом*).

У ході аналізу англійської пейзажистики виявлено, що **автори обох статей** схильні до вербалізації приємних запахів природних явищ (рослин, іноді тварин (*the amorous perfume of chestnut flowers and of fern*) (підрозділ 3.2.3 «Гендерна своєрідність ольфакторію в англо-американських фрагментах опису природи»). Порівняно із описом кольорів і звуків, ольфакторної інформації, вплетеної в сюжетну лінію творів, менше: 22 уривки із **чоловічих** художніх творів і 11 – із **жіночих**. Аналогічним виявилось використання стилістичних засобів у мовленні **письменника та письменниці**. Крім застосування прийомів лексико-стилістичної креативності, **чоловік** вживає також синтаксично-стилістичні засоби (інверсія, окличне речення, риторичне запитання тощо).

Французький ольфакторій (підрозділ 3.2.4 «Вербалізація запаху французькими письменниками та письменницями у контекстах дескрипції природи») виявився представленим 27 фрагментами із **чоловічого** мовлення та 7 уривками із **жіночого**. Попри незначну кількість описів запаху, **чоловічі** інтерпретації ольфакторної інформації більш образні та різноманітні (*les grasses senteurs des étables ouvertes*), тоді як **жінки** конкретно номінували запахи за джерелом або лаконічно характеризували їх (*odeur de champignons et de vanille et d'oranger*). Стилiстичний аналіз виділених контекстів засвідчив, що ольфакторний вокабуляр **жінки** – досить простий, на відміну від **чоловіка**, який застосував ширший арсенал стилістичних засобів для вербалізації ольфакторію природи.

Таблиця 2

Результати стилістичного аналізу ольфакторних інтерпретацій

УКРАЇНСЬКІ ПЕЙЗАЖНІ КОНТЕКСТИ												
домінуючі лексико- та синтактико-стилістичні засоби експресивності												
	порівняння	епітет	метафора	метонімія	СМ ³	гіпербола	НК ⁴	ОК ⁵	РЗ ⁶	апосіопеза	інше	номінація запаху за джерелом
ЧОЛОВІК	20,5%	6,5%	12,2%	–	18%	4,1%	3,8%	2,7%	1,1%	3,3%	–	27,8%
ЖІНКА	11,4%	31,7%	9,2%	0,8%	5,5%	3%	–	3,5%	1,4%	2,2%	7,2%	24,1 %
РОСІЙСЬКІ ПЕЙЗАЖНІ КОНТЕКСТИ												
домінуючі лексико- та синтактико-стилістичні засоби експресивності												
	порівняння	епітет	метафора	метонімія	СМ	гіпербола	НК	ОР	РЗ	інверсія	інше	номінація запаху за джерелом
ЧОЛОВІК	2,7%	27,3%	14,6%	2,7%	2,1%	2,1%	0,6%	13,9%	0,6%	2,1%	–	31,3%
ЖІНКА	–	30,6%	19,3%	–	–	4,6%	–	3,1%	–	4,6%	1,9%	35,9%
АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКІ ПЕЙЗАЖНІ КОНТЕКСТИ												
домінуючі лексико- та синтактико-стилістичні засоби експресивності												
	порівняння	епітет	метафора	метонімія	СМ	гіпербола	НК	ОР	РЗ	інверсія	інше	номінація запаху за джерелом
ЧОЛОВІК	4%	26,6%	9,3%	–	2,6%	1,3%	–	4,04%	1,2%	2,6%	–	48%
ЖІНКА	6,4%	35,4%	9,6%	9,6%	9,6%	3,2%	–	3,7%	–	–	–	22,5%
ФРАНЦУЗЬКІ ПЕЙЗАЖНІ КОНТЕКСТИ												
домінуючі лексико- та синтактико-стилістичні засоби експресивності												
	порівняння	епітет	метафора	гіпербола	СМ	ОР	інше	номінація запаху за джерелом				
ЧОЛОВІК	5%	37,5%	12,5 %	2,5%	5%	–	–	37,5%				
ЖІНКА	0,2%	28,5%	7,1%	–	–	7,1%	–	57,1%				

³ СМ – синектична метафора

⁴ НК – номінативна конструкція

⁵ ОК – окличне речення

⁶ РЗ – риторичне запитання

ВИСНОВКИ

У висновках до дисертаційної роботи узагальнено та підсумовано основні результати проведеного дослідження.

Гендерна лінгвістика як нова дисципліна сформувалась лише у другій половині ХХ століття, хоча має тривалу передісторію. Ключовим поняттям гендерної лінгвістики є *гендер*. Незважаючи на широке використання та визнання науковцями його актуальності, залишається недостатня розробленість методичної бази, термінологічної системи, спеціальних методик дослідження гендеру. Так, дефініція А. В. Кіріліної є найбільш прийнятною: *гендер відображає складний соціокультурний процес формування (конструювання) суспільством чоловічих і жіночих ролей, наголошує на відмінностях поведінки, ментальних та емоційних характеристиках людини тієї чи іншої біологічної статі*.

Важливими елементами формування гендерних відмінностей у межах суспільства стають протилежності «чоловічого» і «жіночого» (опозиція маскулінного і фемінного) та «підкорення» принципів жіночого засадам чоловічого, що має багатовікову історію. Категорії «маскуліності» («мужності») та «фемінності» («жіночності») є втіленням *гендерних стереотипів*; тобто під цими поняттями розуміються людські якості, що вважаються соціальною нормою.

Перший аспект, що аналізувався, – *візуальна інформація (колеристика)* в пейзажних описах. Спільною рисою у вербалізації барв є тенденція до застосування безпосередніх синонімів кольору, наприклад, замість *чорного* й *білого* письменники й письменниці чотирьох країн вживають лексеми *темний* і *світлий* (або інші можливі варіанти).

Крім того, письменники й письменниці кожної з культур звертають увагу на символічні кольори для своєї нації. Так, українці часто згадують *жовтий, золотий, синій, блакитний*; росіяни – *червоний, синій, білий*; французи – *червоний* та *білий*; англійці й американці – *червоний, коричневий*.

Як виявилось, чоловіче мовлення усіх проаналізованих націй є яскравішим і експресивнішим щодо колірних інтерпретацій, порівняно із жіночим. Автори чоловіки у межах дескриптивних описів використовують новотворення (оказіоналізми) поряд із безпосередньою номінацією барв та залученням стилістичних прийомів. Так, українські письменники чоловічої статі надають перевагу складним і складеним лексемам на позначення відтінків, а жінки – здебільшого вживають морфологічний спосіб. Російські автори послуговуються морфологічним способом словотворення, основоскладанням й оказіоналізмами, порівняно із письменницями, які застосовують лексичний та морфологічний способи номінації більшою мірою. Вербалізація кольорів і відтінків англійським письменником відбувається за допомогою морфологічного способу, основоскладання та застосування стилістичних засобів виразності; письменниця надає перевагу афіксації та стилістичним прийомам. Французькі митці (чоловіки та жінки) передають колірне значення

за допомогою стилістичних засобів поряд із морфологічним способом, використовують прості кольороніми.

Щодо вербалізації *звуків*, було виявлено: українська та російська пейзажна проза має багато спільних рис (близьке сусідство двох народів сформувало спільний культурний простір, в якому часто співпадають способи вербалізації тих чи інших складових природи). Крім того, російські та українські письменники змальовують акустичне явище тиші, котре **жінки** асоціюють із сакральністю, чистотою, а **чоловіки** – із сумом, передчуттям біди. **Усі автори** номінують звуки за їхнім джерелом і вдаються до стилістичних засобів виразності, щоб передати читачеві власне розуміння звуку.

Англійський та французький ілюстративний матеріал – менш представлений описами звуків природи. Англійська **жіноча** пейзажистика акумулює дескрипцію звуків птахів і комах, а **чоловіча** – вітру, негоди. Крім безпосередньої назви джерела звуку, **письменниці** надають перевагу *епітетам*, тоді як **письменники** – *звуконаслідуванням*.

Французька пейзажна проза є «найбіднішою» щодо відтворення звукових образів, порівняно із слов'янськими та англо-американськими контекстами. **Чоловічі** інтерпретації звуків вітру/бурі та води, у порівнянні із **жіночими**, більш виразні. *Епітети й звуконаслідування* стали пріоритетними способами реалізації акустичних образів.

Щодо вербалізації *запаху*, зазначимо, що цей аспект аналізу представлений найменшою кількістю дескриптивних уривків, що пояснюється додатковою роллю нюхового сенсорного каналу. Основними прийомами для вербалізації ольфакторних образів є *метафора, метонімія, епітет і пряма номінація за джерелом запаху*.

Український чоловічий ольфакторій – простий (запах називається безпосередньо), **жіночий** – рефлексивний, складний для трактування. Російськомовні описи запахів природи мають явні гендерні відмінності: **автори** тяжіють передавати запахи природи реалістично, натурально (не ігнорують відразливі ольфакторні образи), **жінки** – вербалізують лише приємні аромати рослин. Лексеми на позначення запаху природних явищ ширше представлені в англійській **чоловічій** літературі. Дескрипції пахоців квітучих рослин зустрічаються в текстах **чоловіків і жінок**. Цікаво, що французький ольфакторій ширше і яскравіше вербалізований **чоловіком**, аніж **жінкою**. Описи духмяних ароматів рослин вражають експресивністю, об'ємністю у **чоловічих** творах, а **жіночі** ольфакторні образи – досить лаконічні.

До факторів впливу на авторське сприйняття об'єктивної реальності і вербалізації її у власному художньому вимірі, ми віднесли історичні, соціальні й індивідуальні чинники. Соціально-історичний чинник, насамперед, вплинув на жіноче мовлення. Письменниці намагались відповідати епосі й зображували реалії тогочасного життя. Таким чином, творчість європейської інтелігентки, митцині, просякнута ідеями емансипації, а пізніше й фемінізму. Як результат, в її текстах мало ліричних описів, замилювань красою природи, натомість – концентрація на описах людських стосунків у всіх проявах, психологічних

портретах персонажів, деталізованих дескрипціях інтер'єру, одягу, аксесуарів тощо.

Особливості ідіостилю автора – невід'ємний аспект, що варто враховувати, як і пріоритетну схильність до сприйняття та відтворення в художніх творах конкретного типу інформації (візуальної, слухової чи нюхової).

Дані та спостереження, отримані в результаті дисертаційної роботи, є передумовою подальших наукових розвідок сенсорного досвіду людини. Так, вивчення тактильних та просторових інтерпретацій предметів або об'єктів навколишнього світу у гендерному аспекті, як і залучення фактологічного матеріалу інших культур, становлять перспективу дослідження.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

**Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації,
у фахових виданнях України:**

1. Мимченко Н. О. Категорії «фемінність» і «маскулінність»: здобутки та перспективи. *Наукові праці : науково-методичний журнал. Філологія. Мовознавство*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. Вип. 207. Т. 219. С. 69 – 73.

2. Мимченко Н. О. Гендерна вербалізація кольорів при зображенні факторів природи. *Наукові записки. Серія : філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 128. С. 164 – 169.

3. Мимченко Н. О. Акустичні образи природи у гендерному аспекті. *Новітня філологія*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. № 48. С. 145 – 160.

4. Васильєва Н. О. Вербалізація запахів природи у гендерному аспекті. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2019. Вип. 8. С. 229 – 238.

**Наукова праця, у якій опубліковані основні наукові результати дисертації,
у зарубіжному спеціалізованому виданні:**

5. Vasylijeva N. Gender verbalization peculiarities of the expressivity category. *Scientific Enquiry in the Contemporary World : Theoretical Basics and Innovative Approach. Research articles*. San Francisco, California, USA : B&M Publishing, 2016. 8th edition. P. 94 – 101.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

6. Мимченко Н. О. Формально-синтаксичні особливості пейзажних описів у гендерному аспекті. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «*Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього*

тисячоліття у країнах Європи та Азії» (м. Переяслав-Хмельницький, 30-31 грудня 2014 р.). Переяслав-Хмельницький, 2015. С. 290 – 292.

7. Мимченко Н. О. Вербалізація пейзажу у гендерному аспекті: формально-синтаксичні особливості. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «*Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії*» (м. Одеса, 20-21 березня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 104 – 108.

8. Мимченко Н. О. Гендерна вербалізація акустичних образів природи. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «*Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця*» (м. Полтава, 2 квітня 2015 р.). Полтава, 2015. С. 250 – 252.

9. Мимченко Н. О. Вербалізація категорії експресивності в гендерному аспекті (на матеріалі української, англійської і французької прози кінця XIX – початку XX століття). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «*Сучасна філологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень*» (м. Одеса, 26 червня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 70 – 73.

Публікації навчально-методичного характеру:

10. Васильєва Н. О. Основи гендерної лінгвістики: методичні рекомендації. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 23 с.

11. Васильєва Н. О. Гендер і мовлення людини: методологія аналізу. Методичні рекомендації. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. 20 с.

АНОТАЦІЯ

Васильєва Н. О. Гендерна вербалізація природи: колір, звук, запах (на матеріалі української, російської, англійської, французької художньої літератури кінця XIX – першої половини XX століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. – Одеса, 2019.

Дисертаційна робота присвячена вивченню гендерних особливостей та національних рис відтворення об'єктивної реальності на матеріалі фрагментів художньої прози із дескрипцією природи. Пейзажні контексти акумулюють інформацію про сенсорний досвід людини, а тому є цінним матеріалом, що надає доступ до когнітивних механізмів, нюансів світобачення та його вербалізації письменниками/письменницями представниками різних культур.

У дисертації вперше здійснено комплексний аналіз інтерпретації *кольору, звуку, запаху* природних елементів і об'єктів у межах одного дослідження на матеріалі слов'янської (української та російської), германської (англо-американської) і романської (французької) культур у гендерному співставленні. Природа розглядається з позиції чуттєвого сприйняття, а саме відповідно до сенсорних каналів людини: *візуального* (кольоробачення), *звукового* та *ольфакторного* (сприйняття запахів).

Результати аналізу фактологічного матеріалу свідчать про національні та індивідуально-гендерні спільні та відмінні риси у категоризації та інтерпретації реальності, зокрема природи.

Ключові слова: природа, пейзаж, гендерне співставлення, інтерпретація, чуттєве сприйняття, кольоробачення, акустичний образ, ольфакторна інформація.

АННОТАЦІЯ

Васильева Н. А. Гендерная интерпретация природы: цвет, звук, запах (на материале украинской, русской, английской, французской художественной литературы конца XIX – первой половины XX столетия). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.15 – общее языкознание. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского» МОН Украины – Одесса, 2019.

Диссертационная работа посвящена изучению особенностей вербализации цветовидения, звуко- и запахоощущения в сравнительном гендерном аспекте.

Впервые осуществлен комплексный анализ авторских гендерных интерпретаций цвета, звука, запаха элементов и объектов природы в рамках одной работы на материале украинской, англо-американской, французской художественной литературы конца XIX – первой половины XX столетия. Природа рассматривается с позиции чувственного восприятия, а именно согласно сенсорных каналов человека: визуального (цветовидение), звукового и ольфакторного (касающегося восприятия и дифференциации запахов).

В диссертации изложена история возникновения вопроса биологического пола и генезис гендерной лингвистики, а также освещены ключевые понятия: «гендер», «гендерный стереотип», «категории феминности и маскулинности».

Учитывая сопоставительный «вектор» исследования, была разработана методология, которая отображает поэтапный алгоритм проведения анализа, включающей в себя: обоснование критериев отбора иллюстративного материала (писателей и писательниц Украины, России, Англии и США, Франции и их прозаических произведений); объяснение причин фокусирования именно на художественной литературе конца XIX – первой половины XX века известной как миметической, что составляет фактологический материал диссертации, и анализ исторически-социальных условий, повлиявших на речь мужчин и женщин, авторов этого периода; определение физиологических, нейробиологических, психологических данных, являющихся предпосылками изучения сенсорного опыта человека, представленном художественной речью писателей и писательниц; сопоставление писательских псевдонимов в разных культурах.

Результаты анализа иллюстративного материала свидетельствуют об национальных и индивидуально-гендерных (общих и несходных) нюансах категоризации, а также интерпретации человеком объективной реальности, в частности природы. Цвет и звук оказались широко интерпретированными в

прозе славянских, германских и романских прозаиков, по сравнению с запахом, дефицитность вокабуляра которого послужила причиной достаточно скудных и даже «пунктирных» описаний (исключением стали французские контексты). Такие данные еще раз доказывают главенство первых двух сенсорных каналов информации и дополнительную роль третьего.

Ключевые слова: природа, пейзаж, гендерное сопоставление, интерпретация, чувственное восприятие, цветовидение, акустический образ, ольфакторная информация.

SUMMARY

N. O. Vasylieva. Gender Interpretation of Nature: Colour, Sound, and Smell (based on Ukrainian, Russian, English, and French Belles-Lettres Prose of the Late XIX – the First Half of XX Century). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.15 – General Linguistics. – The State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odesa, 2019.

The thesis is devoted to investigating gender peculiarities and national features of the objective reality reproduction based on nature description fragments of Ukrainian, Russian, English, American, and French belles-lettres prose. Landscape contexts accumulate information about sensory experience of a person, being useful material that gives access to hidden cognitive mechanisms, nuances of worldview, and its verbalization by male and female writers, representatives of different cultures.

For the first time, a complex analysis of colour, sound, and smell of nature elements/objects interpretation within one research based on the material of Slavic (Ukrainian and Russian), Germanic (English and American), and Romanic (French) cultures in a gender comparison has been made. Nature is viewed on the basis of sensory perception, in particular according to human sensorial channels: *visual* (colour differentiation), *acoustic* (sound distinction), and *olfactory* (smell perception).

The illustrative material thorough analysis revealed gender and national similarities and differences in categorization and interpretation of the reality, namely objects and phenomena of nature.

Key words: nature, paysage, gender comparison, interpretation, sensory perception, colour differentiation, sound/acoustic images, olfactory information.

Підп. до друку 02.09.2019.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 5822.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.